

Moderna
arhivistika

Časopis arhivske teorije in prakse
Journal of Archival Theory and Practice

Letnik 8 (2025), št. 2 / Year 8 (2025), No. 2

Moderna arhivistika

Časopis arhivske teorije in prakse

Journal of Archival Theory and Practice

ISSN 2591-0884 (online)

DOI: <https://doi.org/10.54356/MA>

Letnik 8 (2025), št. 2 / Year 8 (2025), No. 2

DOI: <https://doi.org/10.54356/MA/2025/2>

Izdaja / Published by:

Pokrajinski arhiv Maribor / Regional Archives Maribor

Glavna in odgovorna urednica / Chief and Responsible editor:

mag. Nina Gostenčnik, Pokrajinski arhiv Maribor, Glavni trg 7, SI-2000 Maribor,

telefon/ Phone: +386 2 228 5017; e-pošta/e-mail: nina.gostencnik@pokarh-mb.si

Uredniški odbor / editorial board:

- *mag. Nina Gostenčnik, Pokrajinski arhiv Maribor, Slovenija*
- *dr. Thomas Aigner, Diözesanarchiv St. Pölten, Avstrija*
- *dr. Bogdan Florin Popovici, Romunski državni arhiv, Romunija*
- *dr. Borut Batagelj, Zgodovinski arhiv Celje, Slovenija*
- *dr. Bojan Cvelfar, Mestna občina Celje, Slovenija*
- *mag. Nada Čibej, Pokrajinski arhiv Koper, Slovenija*
- *dr. Gregor Jenuš, Arhiv Republike Slovenije*
- *dr. Joachim Kemper, Institut für Stadtgeschichte Frankfurt am Main, Nemčija*
- *Leopold Mikec Avberšek, Pokrajinski arhiv Maribor, Slovenija*
- *dr. Miroslav Novak, Pokrajinski arhiv Maribor, Slovenija*
- *dr. Rik Opsommer, Stadsarchief Ieper - Universiteit Gent, Belgija*
- *Darko Rubčić, Državni arhiv u Zagrebu, Hrvaška*
- *dr. Izet Šabotić, Filozofski fakultet Univerziteta u Tuzli, Bosna in Hercegovina*
- *mag. Boštjan Zajšek, Pokrajinski arhiv Maribor, Slovenija*

Recenziranje / Peer review process:

Prispevki so recenzirani. Za objavo je potrebna pozitivna recenzija. Proces recenziranja je anonimen. / All articles for publication in the conference proceedings are peer-reviewed. A positive review is needed for publication. The review process is anonymous.

Lektoriranje / Proof-reading:

mag. Boštjan Zajšek, mag. Nina Gostenčnik

Prevajanje:

mag. Boštjan Zajšek (slovenščina), mag. Nina Gostenčnik (slovenščina, angleščina)

Oblikovanje in prelom / Design and typesetting: *mag. Nina Gostenčnik*

Objavljeni prispevki so prosto dostopni. Vse avtorske pravice ima izdajatelj Pokrajinski arhiv Maribor.

©Pokrajinski arhiv Maribor. Za prijavo in objavo prispevkov ni potrebno plačilo. / The publication offers open access to whole texts of the published articles. ©Pokrajinski arhiv Maribor. All articles are published free of charge.

Prejeto / Received: 11. 09. 2025

1.01 Izvirni znanstveni članek

1.01 Scientific article

<https://doi.org/10.54356/MA/2025/DGMU8861>

TEORIJA RABE ARHIVSKEGA GRADIVA S POSEBNIM POUDARKOM NA ZAŠČITI OBČUTLJIVIH PODATKOV

mag. Aida ŠKORO BABIĆ

Univerza Alma Mater Europaea, Oddelek za arhivske znanosti, Slovenija
aida.skoro@gov.si

izr. prof. dr. Miroslav NOVAK

arhivski svetnik, Pokrajinski arhiv Maribor, Slovenija,
Univerza Alma Mater Europaea, Oddelek za arhivske znanosti, Slovenija
miroslav.novak@pokarh-mb.si

Izvleček:

Namen: Arhivska strokovna vprašanja, povezana z varovanjem, ohranjanjem in rabo arhivskega gradiva in s tem povezanih občutljivih podatkov, še posebej osebnih, so tesno povezana z zagotavljanjem dveh osnovnih človekovih pravic: pravice do dostopa in rabe kulturne dediščine ter pravice do zavarovanja osebnosti oz. osebnih podatkov. Pravno ureditev obeh pravic iz naslova javnega arhivskega gradiva zagotavlja Zakon o varstvu arhivskega in dokumentarnega gradiva ter arhivih (ZVDAGA). Pravno ureditev druge pravice, tj. obdelave osebnih podatkov, pa ureja Zakon o varstvu osebnih podatkov (ZVOP-2). Obe pravici sta si v logičnem konfliktu, zato na izvedbeni ravni odpirata številna arhivska strokovna, tehnična, politična in druga vprašanja. Če pa k temu dodamo še relativno omejeno uporabnost arhivskih informativnih pomagal, potem lahko ugotovimo, da je na področju rabe arhivskega gradiva še zelo veliko prostora za izboljšave, ki jih bo treba najprej teoretično utemeljevati in nato praktično implementirati. Namen te raziskave je opozoriti na kompleksnost sodobne rabe arhivskega gradiva ne glede na vzpostavljene komunikacijske kanale, okolja ali zahteve uporabnikov, s tem pa tudi na pomen razvoja in implementacije teorije rabe arhivskega gradiva.

Metoda/pristop: V raziskavi sledimo glavnemu cilju, tj. razvoju teorije rabe arhivskega gradiva. V tem kontekstu želimo opredeliti dejavnike, ki posredno ali neposredno omogočajo rabo arhivskega gradiva skozi sodobne arhivske metapodatkovne sisteme. V raziskavi so predstavljeni še sociološki, politični in drugi vidiki, ki posredno ali neposredno vplivajo na rabo arhivskega gradiva v sodobnem informacijskem okolju. Raziskava je v osnovi temeljila na teoriji podatkov in na osnovnih arhivskih strokovnih načelih dostopnosti, uporabnosti, celovitosti, avtentičnosti in trajnosti ter načel izvora in prvotne ureditve. Izhodiščno metodo raziskave predstavljajo analize dostopnih podatkov Evropskega arhivskega portala. Pri tem je implementirana še opisna metoda, metoda analize vsebin, metoda povzemanja in metoda abstrakcije.

Rezultati: Rezultati izvedene raziskave pa kažejo, da bo treba za uspešno rabo arhivskega gradiva v prihodnosti izboljšati kvaliteto in celovitost njegovih metapodatkovnih struktur. To pomeni, da bodo morale biti te skladne s teorijo podatkov, predvsem pa bodo morale biti že ob nastanku celovite in dolgoročno uporabne, ne glede na interese in potrebe uporabnikov. Za doseganje teh ciljev pa si je treba na izvedbenem nivoju prizadevati za racionalno in doslednejšo

implementacijo nacionalne in internacionalne zakonodaje ter standardov in smernic. Ob tem bo za razvoj teorije rabe arhivskega gradiva treba upoštevati še človeške in druge dejavnike, med drugim tudi nepristransko podporo umetne inteligence v tem segmentu.

Sklepi/ugotovitve: Z razvojem in implementacijo kompleksnejših metod upravljanja z arhivskim gradivom ter njegovimi meta- in parapodatki, še posebej pa z občutljivimi podatki, lahko z uporabniškega stališča pričakujemo kvalitetnejšo rezultate poizvedb v arhivskih informacijskih sistemih in posledično tudi večjo in bolj osredotočeno rabo arhivskega gradiva. Ker imajo različni uporabniki različne raziskovalne interese, ki se skozi čas in prostor dinamično spreminjajo, bo treba teorijo podatkov v arhivih sistematično razvijati in jo implementirati v vsakdanje arhivsko strokovno delo. Na ta način bodo arhivski strokovni delavci lahko vzpostavljali dolgoročno vzdržne arhivske metapodatkovne strukture in ne bo potrebe po periodičnem dinamično prilagajanju metapodatkovnih struktur zahtevam uporabnikov.

Ključne besede:

arhivski podatki, občutljivi podatki, metapodatki, parapodatki, osebni podatki, teorija podatkov, podatkovna baza, dostopnost arhivskih zapisov, zakonodaja, ZVDAGA, ZVOP-2, GDPR

Abstract:

Theory of the use of archival materials with special emphasis on the protection of sensitive data

Purpose: Archival professional issues related to the protection, preservation and use of archival materials and related sensitive data, especially personal data, are closely linked to the provision of two basic human rights, the right to access and use of cultural heritage and the right to protect personality, or personal data. The legal regulation of both rights under public archival materials is provided by the Act on the Protection of Archival and Documentary Materials and Archives (ZVDAGA). The legal regulation of the second right, i.e. the processing of personal data, is regulated by the Act on the Protection of Personal Data (ZVOP2). Both rights are in logical conflict, which is why they open up numerous archival professional, technical, political and other issues at the implementation level. However, if we add to this the relatively limited usefulness of archival information aids, then we can conclude that there is still a lot of room for improvement in the area of the use of archival materials, which will first need to be theoretically substantiated and then practically implemented. The purpose of this research is to draw attention to the complexity of the contemporary use of archival materials, regardless of established communication channels, environments, or user requirements, and thus also to the importance of developing and implementing a theory of the use of archival materials.

Method / approach: In the research, we follow the main goal, which is the development of the theory of the use of archival materials. In this context, we want to define the factors that directly or indirectly enable the use of archival materials through modern archival metadata systems. The research also presents sociological, political and other aspects that directly or indirectly influence the use of archival materials in the modern information environment. The research is fundamentally based on data theory and on the basic archival professional principles of accessibility, usability, integrity, authenticity and durability, as well as the principles of provenance and original arrangement. The starting method of the research is the analysis of accessible data from the European Archives Portal. In this, the descriptive method, the content analysis method, the summary method and the abstraction method are implemented.

Results: The results of the research show that for the successful use of archival materials in the future, it will be necessary to improve the quality and integrity of their metadata structures. This means that they will have to be consistent with data theory, and above all, that they will have to be comprehensive and usable in the long term, regardless of the interests and needs of users, from the moment they are created. To achieve these goals, efforts must be made at the implementation level for a rational and more consistent implementation of national and international legislation, standards and guidelines. In addition, human and other factors will need to be taken into account for the development of the theory of use of archival materials, including the impartial support of artificial intelligence in this segment.

Conclusions / Findings: By developing and implementing more complex methods of managing archival material and its meta and paradata, especially sensitive data, we can expect, from a user perspective, better quality query results in archival information systems and, consequently, a more extensive and focused use of archival material. Since different users have different research interests that change dynamically over time and space, the theory of data in archives will need to be systematically developed and implemented in everyday archival professional work. In this way, archival professionals will be able to establish long-term sustainable archival metadata structures and there will be no need for periodic dynamic adaptation of metadata structures to user requirements.

Key words:

archival data, sensitive data, metadata, para data, personal data, data theory, database, accessibility of archival records, legislation, ZVDAGA, ZVOP-2, GDPR

1 UVOD

Rabo arhivskega gradiva oz. arhivskih vsebin definiramo kot množico aktivnosti in stanj, ki prinašajo koristi ali dajejo rezultate na podlagi arhivskega gradiva ali v zvezi z njim (prim. Fran, n. d.). Pri tem velja spoznanje, da je uspešna raba arhivskega gradiva oz. arhivskih vsebin odvisna od mnogih dejavnikov, ki jo opredeljujejo na različne načine.

Izpostavimo pa naj le naslednje:

- pravne okvire celovitega upravljanja z arhivskim gradivom;
- komunikacijske, migracijske in druge kanale za izmenjavo podatkov o arhivskem gradivu in iz njega;
- dejavnike s področja delovanja arhivskih organizacij;
- posebna in splošna znanja končnih uporabnikov;
- širše sociološke, historične, politične, gospodarske in ne nazadnje socialne dejavnike v družbi.

Pojem »**rabe arhivskega gradiva**« za potrebe tega prispevka opredeljujemo v njegovem kontekstu in načinih izvajanja prenosov vsebin arhivskega gradiva od arhiva do uporabnika, vključno s pravnimi, arhivskimi etičnimi in drugimi normami ter množico arhivskih strokovnih in drugih standardov, relevantno zakonodajo itd. S stališča uspešne rabe arhivskega gradiva je treba opredeliti tudi pojem »**potencial rabe**«. Tega definiramo na strani ponudnikov arhivskih vsebin (arhivov), kot tudi na strani nedefinirane množice uporabnikov, ne glede na dostopne sodobne komunikacijske kanale. Potencial rabe omogoča in zagotavlja neposredno dostopnost, uporabnost, celovitost, avtentičnost in trajnost arhivskega gradiva, ki pa ga uporabnik v konkretnem primeru lahko uresniči ali tudi ne.

Rabo arhivskega gradiva prištevamo med arhivske strokovne aktivnosti, ki jih s skupnim imenom označujemo kot upravljanje arhivskega gradiva. Za celovito upravljanje in neposredno rabo arhivskega gradiva in arhivskih vsebin so potrebni podatki, ki jih generirajo arhivski strokovni delavci skozi postopke arhivskega strokovnega dela (tj. urejanja in popisovanja) ali pa jih samodejno generirajo sistemi kot agenti dokumentnih sistemov v segmentu upravljanja z dokumentacijo. Neposredno rabo arhivskega gradiva pa pogojujejo podatki, ki so generirani na podlagi vsebin iz arhivskega gradiva vključno

s podatki o arhivskem gradivu in njihovimi konteksti. Pri tem velja spoznanje, da morajo biti ti oblikovani skladno z osnovnimi intencami teorije podatkov¹.

V arhivski teoriji in praksi ločimo namen rabe na posredno in neposredno rabo arhivskega gradiva. S stališča namembnosti je ta lahko za splošne kulturne, znanstvenoraziskovalne, upravno-pravne in druge namene (ZVDAGA, 2. člen). S tehnološkega stališča je raba arhivskega gradiva lahko podprta z informacijsko tehnologijo ali pa to ni. S stališča pojavnosti se le-ta uresničuje na ravni fizičnih ali na ravni intelektualno zaključenih celot v elektronskih okoljih.

Raba arhivskega gradiva oz. vsebin se praviloma izvaja v arhivskih čitalnicah, v arhivskih in drugih razstaviščih, v virtualnih arhivskih čitalnicah in arhivskih virtualnih razstavnih okoljih, skozi posredne ali neposredne objave arhivskega gradiva ali rezultate izvedenih raziskav na arhivskem gradivu itd. (prim. ISO 24083:2021). Vsako od navedenih okolij pa ima svoje zakonitosti in zahteve. S podatkovnega stališča pa se raba arhivskega gradiva v vseh primerih uresničuje v arhivskem podatkovnem, arhivskem metapodatkovnem in v arhivskem parapodatkovnem okolju.

Uspešnost rabe arhivskega gradiva in s tem tudi zadovoljstvo uporabnikov arhivskega gradiva merimo s pomočjo statističnih in drugih metod na podlagi zbranih statističnih podatkov, ki se nanašajo npr. na že izvedene transakcije izposoj arhivskega gradiva v arhivski čitalnici (prim.: ZVDAGA, 63. člen), na število obiskovalcev na razstavah arhivskega gradiva ali na število obiskov v arhivskih čitalnicah. Posredno pa tudi s številom citatov arhivskih virov v različnih strokovnih in znanstvenih delih, kjer je bilo uporabljeno arhivsko gradivo (prim.: ISO 24083:2021). Ta vidik rabe arhivskega gradiva je merljiv in relevantna pridobljenih podatkov je visoka. V ta namen so razvite različne kvantitativne metode, ki jih arhivske institucije implementirajo ob pripravi različnih poročil.

Večje težave opredelitve rabe arhivskega gradiva povzročajo subjektivne ocene in mnenja uporabnikov, ki se nanašajo npr. na:

- uspešnost rabe oz. stopnje zadovoljstva uporabnikov z rezultati raziskav arhivskega gradiva,
- stopnjo dojetja in razumevanja arhivskih vsebin posameznih raziskovalcev, ki posredno ali neposredno uporabljajo arhivsko gradivo in si na tej podlagi pridobivajo kakršno koli raven koristi ali rezultatov,
- ustreznost valorizacije arhivskega gradiva in celovitost ohranjenega arhivskega gradiva, vključno z natančnostjo in doseženo relevantno posredovanja informacij o arhivskem gradivu itd.

Relevantnost tako pridobljenih podatkov lahko zelo niha, še posebej, če opravljene analize na podlagi kvalitativnih metod niso bile podprte tudi s komplementarnimi kvantitativnimi raziskovalnimi metodami. S tega stališča je v arhivsko teorijo in prakso treba uvesti sistematično uporabo mešanih raziskovalnih metod (Novak, 2025).

¹ S pojmom »**teorija podatkov**« označujemo formalizacijo in analizo podatkovnih struktur, algoritmov in njihovo kompleksnost. V tem okviru raziskovalci razvijajo stroge okvire za razumevanje temeljnih načel, na katerih temelji manipulacija in interpretacija podatkov, hkrati pa tudi razvijajo in se poglobljajo v zapletenosti predstavitev in obdelav podatkov ter raziskujejo matematične temelje, ki so podlaga za shranjevanje in pridobivanje informacij. S proučevanjem podatkovnih struktur in algoritmov si prizadevajo izboljšati učinkovitost in uspešnost tehnik manipulacije s podatki.

Na rabo arhivskega gradiva in z njim povezane metapodatke neposredno vplivajo okoliščine in dejavniki, ki jih opredeljujejo z akronimom DUCAT za naslednja arhivska strokovna načela²:

- dostopnosti³,
- uporabnosti⁴,
- celovitosti⁵,
- avtentičnosti⁶ in
- trajnosti⁷.

Učinke **dostopnosti** do arhivskega gradiva in s tem posledično rabo arhivskega gradiva moremo opazovati skozi različne zorne kote. Omenimo naj le materialno tehnični vidik, ki ga opredeljuje materialno tehnično stanje nosilca in zapisa dokumenta, politično-zakonodajni, splošni družbeni in ne nazadnje arhivski strokovni⁸ vidik. Vsi ti vidiki omogočajo in pospešujejo neposredno rabo arhivskega gradiva. Tako npr. ZVDAGA opredeljuje izhodišča in rešitve v zvezi z implementacijo načela DUCAT. Ob tem pa se pojavlja tudi zakonodaja z različnih področij, ki ureja nekatere probleme v družbi in se pri tem sklicuje na arhivsko gradivo. V tem kontekstu naj izpostavimo le vsebinske zahteve, ki se nanašajo na pridobivanje uporabnih in gradbenih dovoljenj skladno z Gradbenim zakonom (GZ-1), ali na tehnične zahteve zagotavljanja dostopnosti do arhivskih metapodatkov skladno z Zakonom o dostopnosti spletišč in mobilnih aplikacij (ZDSMA).

Na primerljiv način, kot je opredeljena dostopnost, pa je v veljavni zakonodaji izvedeno tudi neposredno splošno omejevanje rabe arhivskega gradiva. To se nanaša predvsem na izzive v zvezi z varovanjem občutljivih podatkov. Njihovo varovanje je opredeljeno na podlagi statusov podatkov v arhivskem gradivu, vključno s statusi podatkov o arhivskem gradivu in njihovih kontekstih. Pri tem gre predvsem za gradivo, ki vsebuje:

- osebne podatke po Zakonu o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih⁹,

² Arhivska strokovna načela, ki so določena z ZVDAGA, so: načelo ohranjanja dokumentarnega gradiva oziroma uporabnosti njegove vsebine (kar zajema ohranitev, avtentičnost in uporabnost), načelo trajnosti, načelo celovitosti (zajema avtentičnost, urejenost, provenienco), načelo dostopnosti ter načelo varstva kulturnega spomenika. (ZVDAGA, člani 3 do 7). Na mednarodnem nivoju pa so opredeljena med drugim tudi v Splošni deklaraciji o arhivih leta 2011 (Declaration, 2011).

³ Pojem **dostopnost** opredelimo kot dejstvo, da je kaj dosegljivo ali dejstvo, da se kaj (lahko) dobi (prim.: Fran, dostopnost).

⁴ Pojem **uporabnost** opredelimo dejstvo, da kaj ustreza določeni rabi, uporabi, potrebam, namenu (prim.: Fran, dostopnost).

⁵ Pojem **celovitost** opredelimo kot dejstvo, da so vsi sestavni deli česa združeni v skladno celoto (prim.: Fran, celovitost).

⁶ Pojem **avtentičnost** opredelimo kot lastnost, značilnost avtentičnega, pristnega, verodostojnega (prim.: Fran, avtentičnost).

⁷ Pojem **trajnost** opredelimo kot dejstvo, da kaj je, obstaja, se pojavlja neomejeno dolgo obdobje (prim.: Fran, trajnost).

⁸ V ta namen je Mednarodni arhivski svet sprejel naslednje dokumente: Etični kodeks arhivistov leta 1996 (Code, 1996), Splošno deklaracijo o arhivih leta 2011 (Declaration, 2011) in Načela dostopnosti arhivskega gradiva leta 2012 (Principles, 2012).

⁹ Javno arhivsko gradivo v javnih arhivih, ki vsebuje osebne podatke, ki se nanašajo na zdravstveno stanje, spolno življenje, žrtev kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost, zakonsko zvezo, družino in

- osebne podatke o zdravljenju pacienta skladno z Zakonom o arhivskem gradivu, ki vsebuje osebne podatke o zdravljenju pacienta¹⁰,
- tajne podatke po Zakonu o tajnih podatkih¹¹,
- davčne tajnosti po Zakonu o davčnem postopku¹²,
- poslovne skrivnosti po Zakonu o poslovni skrivnosti¹³,
- dela, na katerih so avtorske in sorodne pravice, opredeljene po Zakonu o avtorski in sorodnih pravicah¹⁴,
- določila izročitelja oz. imetnika arhivskega gradiva, ki je bilo prevzeto v pristojno arhivsko ustanovo po Zakonu o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih¹⁵ (ZVDAGA, 45. in 46. člen),
- določila, s katerimi se omogoči seznanitev javnosti z vsemi okoliščinami procesa osamosvajanja, vojne za Slovenijo in trgovine z orožjem ter ravnanji nosilcev javnih funkcij v državnih organih in drugih posameznikov, ki so pri tem sodelovali, in sicer s pripravami na osamosvojitve in potekom vojne za Slovenijo ter uvozu, izvozu, tranzitu, prodaji in posredništvu v prometu z vojaškim orožjem in opremo¹⁶ (ZDUGOTO, 1. člen).

Opredelitve glede dostopnosti do arhivskega gradiva pa se ne nanašajo samo na arhivsko gradivo ali na podatke iz arhivskega gradiva, ampak tudi na opise in kontekste arhivskega gradiva v obliki metapodatkov, kot tudi na parapodatke, ki so nastali v zvezi

otroke, storilca kaznivih dejanj in prekrškov, razen kaznivih dejanj in prekrškov oseb, zoper katere je bil voden postopek zaradi nasprotovanja nekdanjemu enopartijskemu režimu, versko prepričanje in etnično pripadnost postane dostopno za javno uporabo 75 let po nastanku gradiva ali 10 let po smrti posameznika, na katerega se podatki nanašajo, če je datum smrti znan, če ni z drugimi predpisi drugače določeno (ZVDAGA, 65. člen).

- ¹⁰ Arhivsko gradivo je dostopno pacientu, na katerega se nanaša ter osebam, ki imajo pravico do seznanitve z zdravstveno dokumentacijo pacienta po njegovi smrti v skladu z določbami zakona, ki ureja pacientove pravice in zakona, ki ureja zdravstveno dejavnost (ZAGOPP, 6. člen).
- ¹¹ Tajni podatek je dejstvo ali sredstvo z delovnega področja organa, ki se nanaša na javno varnost, obrambo, zunanje zadeve ali obveščevalno in varnostno dejavnost države, ki ga je treba zaradi razlogov določenih v tem zakonu zavarovati pred nepoklicanimi osebami, in ki je v skladu s tem zakonom določeno in označeno za tajno (ZTP-UPB, 2. člen).
- ¹² Davčni organ mora kot zaupne varovati podatke, ki jih zavezanec za davek v davčnem postopku posreduje davčnemu organu, ter druge podatke v zvezi z davčno obveznostjo zavezancev za davek, s katerimi razpolaga davčni organ (ZDavP-2, 15. člen).
- ¹³ Poslovna skrivnost zajema nerazkrito strokovno znanje, izkušnje in poslovne informacije, ki izpolnjuje naslednje zahteve: je skrivnost, ki ni splošno znana ali lahko dosegljiva osebam v krogih, ki se običajno ukvarjajo s to vrsto informacij; ima tržno vrednost; imetnik poslovne skrivnosti je v danih okoliščinah razumno ukrepal, da jo ohrani kot skrivnost (ZPosS, 2. člen).
- ¹⁴ Za namene raziskave ali individualnega pridobivanja znanja lahko javno dostopni arhivi, knjižnice, muzeji ter izobraževalne ustanove prosto priobčijo javnosti dela iz svojih zbirk po temu namenjenih zaslonih, ki se nahajajo v njihovih prostorih, če s pogodbo o prenosu materialnih avtorskih pravic ni drugače določeno (ZASP, 49.b člen).
- ¹⁵ Lastniki zasebnega arhivskega gradiva so dolžni omogočiti rabo svojega arhivskega gradiva, pri čemer imajo pravico določiti pogoje rabe v skladu z zakonom (ZVDAGA, 45. člen). Zasebno arhivsko gradivo, ki ga sprejme pristojni arhiv na predlog lastnika v hrambo, ostane v zasebni lasti in se obravnava v skladu z določbami pisne pogodbe o hrambi, s katero se lahko določijo posebni pogoji glede hrambe in dostopnosti zasebnega arhivskega gradiva (ZVDAGA, 45. člen).
- ¹⁶ Zakon o dostopnosti in uporabi gradiva o osamosvojitvi, vojni za Slovenijo in trgovini z orožjem (ZDUGOTO) (Uradni list RS, št. 32/25).

z upravljanjem arhivskega gradiva in med katerimi je mogoče zaznati pojavne oblike podatkov, ki jih s skupnim imenom označujemo kot občutljive podatke.

Dostopnost arhivskega gradiva je treba opazovati in se do nje opredeljevati tako po podatkovnih ravneh (podatki, metapodatki, parapodatki) kakor tudi znotraj posameznih ravni, kjer se lahko statusi podatkom dinamično spreminjajo tako v času kot tudi v prostoru. Kompleksnost podatkovnih struktur in njihove medsebojne povezave, še posebej pa implementacija rešitev na osnovi generativne umetne inteligence teoretično in tudi do določene mere že v praksi spreminja vsebino pojma dostopnosti. S tem pa hkrati v veliki meri izničujejo tudi obstoječe varovalke, kot so npr. nesorazmerni napori ali nesorazmerni stroški pri zagotavljanju dostopnosti do arhivskih vsebin (prim. ZVDAGA, 66. člen).

Preizkus **uporabnosti** arhivskega gradiva skozi njegovo neposredno rabo kaže na pomen množice subjektivnih in objektivnih dejavnikov, ki posredno ali neposredno vplivajo na samo rabo. To pomeni, da mora biti objektivna uporabnost arhivskega gradiva skladna z intencami uporabnikov, hkrati s tem pa mora uporabnik neposredno uporabiti arhivsko gradivo za doseganje zastavljenih ciljev. V nasprotnem primeru ne pride do rabe, čeprav je arhivsko gradivo objektivno uporabno (prim. Horvat, 2024).

V praksi se uporabnost uresničuje neposredno na arhivskem gradivu (npr. na razstavah arhivskega gradiva, pri objavah arhivskih virov itd.) ob ali posredno preko zajetih metapodatkov v okviru različnih informativnih pomagal. Pri tem opazimo še drugi pomemben vidik uporabnosti, tj. uporabnost metapodatkov samih po sebi. To pomeni, da je v elektronskem in hibridnem okolju uporabnost arhivskega gradiva neposredno odvisna od uporabnosti metapodatkov. Tako izhodišče pa v veliki meri spremeni dosedanje arhivske poglede, po katerih je bilo s stališča uporabnosti zadostno le nakazovanje uporabnih potencialov fizičnega arhivskega gradiva, kar se je v nadaljevanju uresničevalo skozi neposredno rabo arhivskega gradiva, npr. v arhivski čitalnici.

Za rabo arhivskega gradiva je zelo pomembna njegova **celovitost**. S tem pojmom opredeljujemo stanje, v katerem je arhivsko gradivo ohranjeno tako, da ni bilo izgub ali spreminjanja tako prvotne ureditve kot tudi potrebnih kontekstnih vsebin za razumevanje vsebin arhivskega gradiva. To pomeni, da je arhivsko gradivo ohranjeno v svojem izvirnem kontekstu, z vsemi povezanimi metapodatki, ki zagotavljajo razumevanje njegovega pomena in uporabnosti ter s tem uresničujejo načelo provenience, avtentičnosti in urejenosti. Vpliv celovitosti na uporabo arhivskega gradiva oz. arhivskih vsebin v praksi zaznavamo na dveh ravneh:

- na ravni metapodatkov je celovitost opisov arhivskih entitet posredovane vsebine uporabnikom pogojena z njihovim dojemanjem relevantnosti in s tem uporabnosti arhivskega gradiva;
- na ravni arhivskega gradiva pa celovitost predstavlja izhodišče, s katerim je zagotovljena verodostojnost arhivske entitete, ki je v fokusu uporabnika arhivskega gradiva (ZVDAGA, 5. člen).

Raba arhivskega gradiva je neposredno odvisna od **avtentičnosti** arhivskega gradiva, saj avtentičnost pogojuje status izvirnega arhivskega gradiva. Zagotavljanje avtentičnosti pa morajo skrbniki arhivskega gradiva uresničevati s pomočjo pravnih, strokovnih, tehnično-tehnoloških rešitev in metod arhivskega strokovnega dela, da se v času in prostoru dosledno upoštevata in izvajata načelo prvotne ureditve in načelo provenience, in to na način, da arhivske strokovne in druge aktivnosti na arhivskem gradivu ali njihovih metapodatkih ne vplivajo na prvotno vsebino, obliko ali kontekste. To

zagotavlja, da gradivo ostane zanesljiv vir informacij in ima dokazno vrednost za upravno-pravne, zgodovinske, raziskovalne ali druge namene (prim.: ZVDAGA, 12. člen).

Trajnost vpliva neposredno na rabo arhivskega gradiva. Osnovni namen uresničevanja načela trajnosti je ohranjanje in upravljanje arhivskega gradiva v času in prostoru. To pomeni izvajati metode in postopke za njegovo dolgoročno ohranitev, ne glede na to, ali gre za fizično ali digitalno obliko, ki se začenjajo že ob nastanku arhivskega gradiva pri ustvarjalcu in se nadaljujejo v pristojni arhivski ustanovi. Metode in postopki zagotavljanja trajnosti arhivskega gradiva vključujejo ukrepe za preprečevanje degradacije, izgube ali poškodbe gradiva. Načelo trajnosti predstavlja izhodišče ohranjanja značilnosti arhivskega gradiva in bistvo njegovega obstoja. Hkrati je to tudi predpogoj za uresničevanje dostopnosti in uporabnosti arhivskega gradiva. Načelo trajnosti ima primerljive učinke tudi na nivoju metapodatkov in parapodatkov (prim.: ZVDAGA, 4. člen).

2 PRELIMINARNA RAZISKAVA ARHIVSKIH METAPODATKOV

Raziskava uporabnosti arhivskih metapodatkov temelji na javno dostopnih arhivskih metapodatkih Arhivskega portala Evrope¹⁷. Ta omogoča dostop do približno 7000 arhivskih ustanov iz več kot 30 držav. Zajeti zapisi so dostopni v več kot 20 jezikih in 5 različnih abecedah. Portal trenutno vsebuje informacije več kot 280 milijonov arhivskih opisnih enot (The portal).

Z metodološkega stališča je raziskava realizirana na naslednjih ravneh:

- preizkus tehnične podpore rabi arhivskega gradiva,
- preizkus uporabnosti osebnih podatkov,
- preizkus celovitosti in razumevanja vsebin zapisov,
- preizkus skladnosti zapisov z zahtevami ISAD(G)2.

Vsak načrtovan preizkus skladnosti ima v uvodu opredeljeno metodo, po kateri se izvaja. V nadaljevanju so opredeljeni rezultati preliminarne raziskave, ki nakazuje na zaznane arhivske strokovne probleme v zvezi z zajetimi in dostopnimi metapodatkovnimi strukturami različnih tradicij arhivskega strokovnega dela ter njihovo tehnično podporo v evropskem arhivskem prostoru. Pri tem smo iskali odklone in deviacije podatkovnih struktur, ki negativno vplivajo na uporabnost, dostopnost in verodostojnost objavljenih metapodatkovnih struktur. Vsak preizkus je zaključen s spoznanjem na podlagi rezultatov preizkusa.

2.1. UPORABNIŠKI VMESNIK PORTALA

Preizkus tehnične rešitve delovanja uporabniškega vmesnika v segmentu upravljanja s podatki je bil izveden s posebnim poudarkom na izpisih zadetkov iskalnega niza po: relevantnosti, naslovu, datumu, signaturi in oznaki informativnega pomagala. Dobljene rezultate smo obdelali na podlagi trostopenjske lestvice: pravilno, pogojno ali nepravilno izvedena obdelava podatkov. Skupna ocena pravilnosti in uporabnosti dobljenih rezultatov je bila prav tako opredeljena s tristopenjsko lestvico: uporabna,

¹⁷ Portal je dostopen na spletni strani <https://www.archivesportaleurope.net/>.

delno uporabna, neuporabna, velja pa za celotne zapise v kontekstu Evropskega arhivskega portala.

Iskalni pojem »Maribo*« ponudi 28.386 zadetkov in vključuje rezultate, ki se nanašajo na kraj »Maribor« v Sloveniji in na kraj »Maribo« na Danskem. Pregled zadetkov po državah pokaže, da je bilo iz Danske 21.263 zadetkov, Slovenije 6.776, iz Norveške 105, Nemčije 67, Francije 54, Španije 24, iz preostalih država pa je bilo manj kot 20 zadetkov.

Preizkusi razvrščanja zadetkov so dali naslednje rezultate:

- **Razvrščanje po relevantnosti** → pogojno izvedena obdelava podatkov; rezultati so razvrščeni glede na to, kako pogosto se pojavljajo, vendar ti niso optimizirani za izpise v brskalniku. Funkcionalnost je zato na praktičnem nivoju le delno uporabna.
- **Razvrščanje po naslovu** → pogojno izvedena obdelava podatkov; pomanjkanje naslovov, signature, združene z naslovi, nepravilno razvrščanje vsebin. Funkcionalnost je zaradi anomalij na nivoju oblikovanja zapisov le delno uporabna.
- **Razvrščanje po datumu** → pogojno izvedena obdelava podatkov; nekaj napačno zapisanih datumov v zapisih sistem postavi na začetek izpisa. Razvrščanje deluje pravilno le v primeru, ko je datum zapisan v standardizirani obliki. Težavo pri razvrščanju predstavlja obdobje, ki ga sistem ne prepozna. Funkcionalnost je uporabna le za zapise, ki imajo oblikovane datume skladno s standardi ISO.
- **Razvrščanje po signaturi** → pogojno izvedena obdelava podatkov; pomanjkanje signatur popisnih enot – te zapise postavi na začetek seznama, neustrezno zaporedje zapisov na podlagi signatur in neustrezno zaporedje zapisov, ki imajo signaturo združeno z naslovom. Funkcionalnost je na praktičnem nivoju le delno uporabna.
- **Razvrščanje po identifikaciji uporabniškega pripomočka** → uspešno v okviru enega informativnega pomagala, neuspešno med informativnimi pomagali. Razlog so nestandardno oblikovane identifikacijske oznake, ki onemogočajo pravilno strojno razvrščanje zadetkov. Funkcionalnost je zato le delno uporabna.

Preizkus tehnične rešitve delovanja uporabniškega vmesnika v segmentu upravljanja s podatki, s posebnim poudarkom na izpisih po: relevantnosti, naslovu, datumu, signaturi in oznaki informativnega pomagala, kaže, da s tehničnega stališča ni bilo zaznati večjih anomalij, če izvzamemo težavo z razpoznavanjem obdobj pri razvrščanju po datumu. Vse ostale zaznane anomalije pri razvrščanju zadetkov pa izhajajo iz pomanjkanja obveznih elementov po standardu ISAD(G)2 ter nepravilnostih, ki so nastale zaradi napak pri mapiranju podatkovnih struktur pri zajemu podatkov v portal ali pri nadgradnji sistema na novejšo verzijo.

2.2. UPORABNOST PODATKOV, KI SO DOSTOPNI NA PORTALU

Preizkus uporabnosti osebnih podatkov, ki so objavljeni na portalu, je izveden na podlagi naslednjih raziskovalnih vprašanj:

- Ali se pri popisnih enotah arhivskega gradiva, ki se nanašajo na osebe na nivoju združenih dokumentov (zadeva, dosje), pojavljajo kot unikatni identifikacijski metapodatki letnice ali datumi rojstva ali smrti?
- Ali se na nivoju združenih dokumentov pojavljajo kot identifikacijski metapodatki natančno opredeljeni kraji bivanja oseb?
- Ali je na nivoju združenih dokumentov mogoče uporabniku na nezahteven način dobiti na portalu natančno določen zapis o osebi v kontekstu, na način, da je ta unikatno opredeljena?

Na podlagi iskalnega pojma »geboren« v polju »naslov« lahko v naslovu popisne enote ugotovimo identifikatorje, kot so datume rojstev, ki so mlajša od 75 let od nastanka dokumenta ali 10 let od smrti osebe in kjer so podatki javno dostopni na spletnem portalu. V večini analiziranih zapisov datum smrti ni bil opredeljen¹⁸. Kot primer dobre prakse v tem segmentu naj izpostavimo zapise, ki so jih ustvarili v arhivu Landesarchiv Baden-Württemberg. Ti vsebujejo osebne podatke, vendar navajajo tako datum rojstva kot tudi datum smrti, zato lahko objavo tovrstnih podatkov preizkusimo tudi na podlagi določil o njihovi dostopnosti 10 let po smrti posameznika¹⁹.

V arhivskem evropskem portalu najdemo zapise, ki v naslovih vsebujejo ime in priimek osebe vključno z njenim natančnim naslovom²⁰ in arhivskim gradivom, ki je dostopno, čeprav še ni preteklo 75 let od njegovega nastanka. Morebitnega podatka o smrti posameznika pa v uporabljenih zapisih nismo zaznali. Pri preizkusu pridobivanja nezahtevnega zapisa v kontekstu najdemo na portalu različne rešitve. Kot primer naj navedemo zapise popolnoma izven konteksta²¹ pa vse do ustrezno²² predstavljenih osebnih podatkov v kontekstu.

¹⁸ Primeri naslovov: Naam: Westra; geb.datum: H. e.v. Woudstra 20-06-1955; Functie/dienst: hoofdschrijver, gezondheidszorg; Dienstperiode: -1980; Naam: Stallinga; geb.datum: J.A. dr. 24-08-1951; Functie/dienst: hoofdcommies A, gezondheidszorg; Dienstperiode: -1980; PD-Dossier Gehring, Andreas, geb. 31.03.1955, von Winterthur und Illnau ZH, 2018 – 2020; PD-Dossier Schwab, Clarissa, geb. 15.12.1977, von Deutschland, 2018 – 2022; PD-Dossier Bärenfaller, Katja, geb. 23.09.1975, von Brig VS, 2016 – 2020...

¹⁹ Primeri naslovov: Kohn, Dina (geb. Freibik, geb. in Potokzloty) – Geburtsdatum 1871-08-23, Sterbedatum 1959-03-09; Kokot, Dora (geb. Gittler), geb. in Mannheim - Akten Personalakten 3,0 cm (3 Akten) Geburtsdatum 1904-07-30 Sterbedatum 1975-06-14. Krämer, Gutta (geb. Weissberger), geb. in Krakau - Akten Personalakten 3,0 cm (3 Akten) Geburtsdatum 1900-02-23 Sterbedatum 1979-12-14.

²⁰ Primeri naslovov: Spisek prošenj, Mustur Marija, roj. Košnik, Medno 41, občina Ljubljana Šiška, 11. 03. 1980, pismo, naslovljeno na kabinet; Verfahren Anna Gerö, geb. Forrai, Budapest 5, Bihari János utca 22, gegen das Deutsche Reich, 1959; Verfahren Lajosne Katz-Mor - früher Goldmann -, Budapest, Majakovski Utca 67, Ungarn, gegen das Deutsche Reich, 1960.

²¹ Primeri naslovov: Geboren, 1827-1853; NM, 1988-02-12; KB 35 bij NM 523/180 - NM 521/240 - NM 523/125 - NM 523/221 - NM 523/082 - NM 524/105 - NM 524/080 - NM 523/209 1954, 1954; Ab... Ab... - Øs... In....

²² Primeri naslovov: Verfahren Alexander Stern, Benczur utca 28, Budapest, Ungarn, gegen Otto Storch, 1951; Verfahren Alexander Stern, Nejedleho, 6 Kosice ul., gegen das Deutsche Reich, 1968; Verfahren Isajahu Alexander Stern (*12.01.1928), gegen das Deutsche Reich, 1968; Verfahren Alexander Stern, Benczur utca 28, Budapest, Ungarn, gegen Volksfürsorge Lebensversicherungs AG Hamburg, 1951; Verfahren Alexander Stern, Benczur utca 28, Budapest, Ungarn, gegen das Deutsche Reich, 1951; Verfahren Alexander Stern (*03.07.1901), Paulsbornerstrasse 92, Berlin-Halensee, gegen das Deutsche Reich, 1960.

Nestandardizirane podatkovne strukture naslovov popisnih enot vključno s pomanjkanjem sklicev, npr. na čas smrti osebe, na katero se podatki nanašajo, in pomanjkanje informacij o zakonodaji, po kateri je arhivsko gradivo dostopno ali pa zaščiteno, generira različne šume v komunikaciji med portalom in uporabnikom. S tem pa se pojavljajo tudi dvomi glede primerljivosti in celovitosti objavljenih podatkov na portalu.

2.3. CELOVITOST IN RAZUMEVANJA VSEBIN ZAPISOV

Preizkus celovitosti in razumevanja vsebin zapisov, ki so objavljeni na portalu, je izveden na podlagi ugotavljanja, ali obstajajo v sistemu pomanjkljivi zapisi in kakšna je njihova tipologija. V ta namen so bila oblikovana naslednja raziskovalna vprašanja:

- Ali obstajajo naslovi z eno- ali dvobesednimi črkovnimi nizi izven konteksta?
- Ali obstajajo naslovi samo z numerični nizi izven konteksta?
- Ali obstajajo naslovi z eno- ali dvobesednimi alfanumeričnimi nizi izven konteksta?
- Ali obstajajo naslovi z namerno ali nenamerno izpuščenimi besedami, vključno z rabo narekovajev, vprašajev ali drugih posebnih znakov?

Obstoj naslovov popisnih enot z eno- ali dvobesednimi črkovnimi nizi izven konteksta je bil izveden na podlagi več iskalnih pojmov v elementu naslov²³. Uporabnost teh zapisov je v primerih, ki smo jih obravnavali v raziskavi, le v kontekstih hierarhičnih struktur. Skozi njih je mogoče dojeti le njihove osnovne kontekste, npr. nadrejene popisne enote. Podobne rezultate dobimo tudi v primeru preizkusa, ali obstajajo naslovi z numerični nizi izven konteksta²⁴ in eno- ali dvobesednimi alfanumeričnimi nizi izven konteksta²⁵.

Pri preizkusu, ali obstaja naslov z namerno ali nenamerno izpuščenimi besedami, vključno z rabo narekovajev, vprašajev ali drugih posebnih znakov, je bilo ugotovljeno, da se v okviru portala pojavljajo neupravičena krajšanja nekoliko daljših naslovov popisnih enot²⁶, vključno z rabo narekovajev, vprašajev ali drugih posebnih znakov²⁷, kar neposredno vpliva na celovitost informacije in hkrati tudi na stopnjo zaupanja v stabilnost delovanja sistema. Prav tako neizpisane besede povzročajo težave v procesih strojnega prevajanja vsebin, s tem pa vplivajo na pravilnost rezultatov stojnega prevajanja vsebin in posledično tudi njihovega razumevanja.

²³ Primeri naslovov: *No document; Dokument 1953 – 1964; Fotografija: Photo's; Progress picture; Minutes; Minutes 1966; Protokol -; Beschluss; Maribo -*.

²⁴ Primeri naslovov: *1968, 1968; 1989, 1989; 1961, 1961; 19574 – 19580; 1995 19511 - 1995 19580*.

²⁵ Primeri naslovov: *Dossiers n° 19541 à 19580; Dossier : 2000 DX 19580; 19580 Vöhmanömmme küla, 01.01.1975-2003; 133 G 31 - 133 G 43.a pk.I/1971, Maribo 1925 - Maribo 1930*.

²⁶ Primeri naslovov: *Tretji bataljon 5. slovenske narodnoosvobodilne udarne brigade Ivana Cankarja, dopisovanje z Glavnim poveljstvom slovens [?]; Zablembo časopisa Dan št. 467 z dne 14.4.1913 zaradi članka Velikansko senzacijo na Dunaju vzbuja, s katerim je storjen [?]; Zablembo periodičnega časopisa Sloga št. 4 z dne 29.1.1909 zaradi člankov Fantje ptujske okolice pozor in Kako se boje s[?]*.

²⁷ Primeri naslovov z uporabi »#«: *E5001F#0 Organisation; z uporabo »;« Maribo Amt; Maribo; z uporabo »?«: Maria....(?); Y Y Y 1; E5001G#1970/5#317* Tschechische Zeitschrift "Zapisnik 59"*.

2.4. SKLADNOSTI ZAPISOV S STANDARDOM ISAD(G)2

Preizkus skladnosti zapisov s standardom ISAD(G)2 je bil izveden na podlagi ugotavljanja, ali obstajajo v sistemu zapisi, pri katerih obstaja:

- signatura, ki ni skladna s standardom ISAD(G)2 ali sploh ni oblikovana²⁸,
- nepravilno predstavljena signatura (npr. v istem polju kot naslov)²⁹,
- odsotnost naslova, naslov izven konteksta³⁰ ali slovnično pomanjkljiv naslov.

Skozi raziskavo smo ugotovili, da mnoge signature PE, ki so objavljene na portalu, niso oblikovane skladno z zahtevami standarda ISAD(G)2³¹. Primeri kažejo, da največkrat v signaturi ni oznake za domeno, tj. za državo in arhiv, da je namesto signature uporabljen kar URL zapisa, ki se nanaša na izvirno bazo, da je signatura kombinirana z letnico nastanka dokumenta itd. Zaznanih pa je bilo večje število zapisov, ki so objavljeni brez obveznega elementa signatura PE.

V raziskavi smo zaznali tudi nekaj zapisov brez naslovov, veliko pa je slovnično pomanjkljivih naslovov v zapisih v smislu, da so uporabljene različne interpunkcijske oznake, da je v besedilu uporabljen v zaporedju več kot en znak za preslednico, da ni jasno opredeljen konec besedila, npr. v naslovu. Prav tako so v mnogih naslovih implementirane nerazrešene okrajšave v izvirnem jeziku. To pa omejuje ali onemogoča pravilno implementacijo strojnega prevajanja besedila v drug jezik, kar pomeni, da je tak zapis praktično le delno uporaben.

3 DISKUSIJA

Teoretična in s tem tudi praktična dostopnost do arhivskega gradiva in njegova raba predstavljata kompleksno vprašanje in zahtevata natančnost pri ubeseditvi zahtev na eni strani in metapodatkov na drugi strani. Na to nakazuje tudi zgornja raziskava s posebnim poudarkom na implementacijo načela DUCAT v Evropskem arhivskem portalu. Višja stopnja standardizacije, ki jo lahko opredeljujemo na podlagi rezultatov kvantitativnih raziskav, mora posledično slediti višji stopnji kvalitativnih podatkov, ki lahko generirajo celovite in zaupanja vredne informacije o javno dostopnem arhivskem gradivu. Slednje pa morajo arhivski strokovni delavci presojati skozi implementacijo kvalitativnih raziskovalnih metod. To pomeni, da bo treba zelo kmalu na operativnem nivoju razviti in dosledno implementirati relevantne mešane raziskovalne metode za preverjanje konsistence v arhivih vzpostavljenih (meta)podatkovnih struktur.

Na operativni ravni poizvedovanja po vsebinah iz arhivskega gradiva se z večanjem števila zapisov o popisnih enotah pojavljajo zahteve po kompleksnejših delujočih orodjih, intuitivnih uporabniških vmesnikih, ki imajo med drugim vgrajene različne filtre za natančnejše omejevanje zadetkov posameznih poizvedb. Prav tako nas ne presenečajo zahteve po implementaciji rešitev, ki temeljijo na strojnem učenju in podpori umetne inteligence. Slednje bo treba uvesti tudi v sisteme za zajemanje podatkov, in to med drugim tudi za ugotavljanje kvantitativnih in tudi kvalitativnih

²⁸ Primeri zapisov brez signatur: Gb. Schoone Jzn.; Bloem, Gb. Sz.; 85 F - 85 GB.

²⁹ Primeri signatur: E5001F* Direktion der eidgenössischen Militärverwaltung: Zentrale Ablage (1945-1959); SI_PAM/1857 Gospoščina Bistriški grad.

³⁰ Primeri naslovov: Ha... Si... - Je... As...; SI AS 2048/II/236/1 (Slika).

³¹ Primeri signatur: 1006 - 342; 575 - 1.2.6.2; <https://hdl.handle.net/10622/ARCH04803> - 5.86.3; E5001F#094.GB; 2.13.166 - 2364; AF/II/43-AF/II/70 - 412, 1938-MFA01-23723, N 110 WK 5, TSCH/3/S14315 D/2; ACh 116; PWR; ARCH00563.

dejavnikov zagotavljanja konsistence javno dostopnih arhivskih metapodatkovnih struktur.

V kontekstu sodobne rabe arhivskega gradiva lahko razumemo proces arhiviranja zapisov tudi kot aktivnost, ki sledi potrebi sodobne družbe po vedenju o nečem na podlagi arhivskega gradiva. Če torej ne bi obstajala potreba, da se nekaj ohrani, zapiše, potem tudi zapisi ne bi nastajali, se ne bi shranjevali in tudi ne uporabljali. Zapisujemo namreč zato, da nekaj ne pozabimo, oziroma, da se spomnimo, ko bi to potrebovali. Torej, zapisujemo prvenstveno zaradi poznejše rabe.

Splošno je znano, da ni vseeno, kam in kako odložimo pomembno dokumentacijo. Prav tako ni vseeno, koliko časa bomo potrebovali, da jo najdemo. To izkušnjo dobijo posamezniki že relativno zgodaj, ko je treba v domačih predalih poiskati določen zapis ali dokument, za katerega je iskalec prepričan, da ga bo takoj našel. Iz izkušenj vemo, da odložene dokumente lahko hitro najdemo tudi po daljšem obdobju neuporabe, če so v ta namen izpolnjeni določeni pogoji. Mednje prištevamo predvsem obvladljiv obseg dokumentov in lokacijo njihove hrambe. Pri večjem številu dokumentov je izziv v zvezi z njihovo rabo že kompleksnejši. Gradivo mora biti urejeno po sistemu razvrstitve, bodisi po klasifikaciji, pa času nastanka, oz. po nekem drugem sistemu vsebinske ureditve. Prav tako mora biti urejeno in popisano. Urejenost gradivo pa je tudi predpogoj, da se ohranja kontekst njegovega nastanka.

Ker obstaja potreba po vedenju in zahvaljujoč dosežkom francoske revolucije, je tako kot drugod po Evropi v slovenski arhivski zakonodaji določeno, da je javno arhivsko gradivo, ki se hrani v arhivih, prosto dostopno. To pomeni, da ga lahko vsak, ki se je zmožen identificirati, pridobi na vpogled. Seveda so tudi določeni podatki varovani, zato se v takih primerih ti podatki zakrijejo skladno z zahtevami zakonodaje s področja arhivske dejavnosti.

Uporabnosti arhivskega gradiva pa ne ureja samo zakonodaja z ožjega področja arhivske dejavnosti. Gradivo, ki je s pisnim strokovnim navodilom za odbiranje arhivskega iz dokumentarnega gradiva določeno za arhivsko, se do izročitve pristojnemu arhivu hrani po določilih ZVDAGA, vendar se za dostopnost do tega gradiva uporabljata Zakon o dostopu do informacij javnega značaja (dalje: ZDIJZ) in ZAGOPP ob upoštevanju področne zakonodaje ustvarjalca gradiva. Pri rabi gradiva na podlagi ZDIJZ pa se upoštevata ZVOP-2³² in GDPR³³. Posledice kompleksne pravne ureditve dostopnosti do arhivskega gradiva pa se kažejo tudi v tem, kdo so drugostopenjski organi v primeru kršitve pravic do dostopa arhivskega gradiva. Pri arhivskem gradivu, ki se hrani v javnih arhivih, kjer se dostop omogoča na podlagi ZVDAGA, ZAGOPP in ZDUGOTO, je drugostopenjski organ odločanja ministrstvo, ki je pristojno za arhive, v določenih primerih Vlada RS; pri gradivu, kjer odloča arhivska komisija, je naslednja instanca Upravno sodišče RS. Pri gradivu, do katerega se dostopa po ZDIJZ (in tudi ZAGOPP), pa je pritožbeni organ Informacijski pooblaščenec RS.

V ZVDAGA je dostopnost zelo natančno določena, vendar pa dvome vnašajo določbe, ki opredeljujejo rabo arhivskega gradiva, saj obvezujejo uporabnika, da upošteva omejitve iz 65. člena (tajnost v skladu z Zakonom o tajnih podatkih in davčno skrivnost v skladu Zakonom o davčnem postopku) ter da podatke varuje v skladu z zakonodajo o osebnih podatkih in poslovni skrivnosti. Leta 2025 je v veljavo stopil še

³² Zakon o varstvu osebnih podatkov (ZVOP-2) (Uradni list RS, št. 163/22 in 40/25 – ZInFV-1).

³³ Uredba (EU) 2016/679 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 27. aprila 2016 o varstvu posameznikov pri obdelavi osebnih podatkov in o prostem pretoku takih podatkov ter o razveljavitvi Direktive 95/46/ES (Splošna uredba o varstvu podatkov) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=CELEX:32016R0679>.

ZDUGOTO, ki gradivo, ki je opredeljeno s tem zakonom, razglasa za arhivsko (ZDUGOTO, člen 2). Na podlagi določil tega zakona se iz prej varovanega gradiva umikajo vse stopnje zaupnosti oz. tajnosti, določeno pa je, da varovanje poslovne skrivnosti ostane nespremenjeno (ZDUGOTO, člen 3).

Če torej pogledamo v celoti, ugotovimo, da se ZVOP-2 in GDPR ne uporabljata pri dostopnosti do arhivskega gradiva, ki se hrani v arhivu, le uporabnik je dolžan, da s podatki, do katerih je prišel v arhivskem gradivu, ravna tudi po ZVOP-2 in GDPR. Kljub temu pa ugotavljamo, da je 63. člen ZVDAGA očitno vnesel dvom tudi v državni arhiv, saj čitalniški red državnega arhiva v drugem odstavku 16 člena določa: »Če se osebni podatki iz drugega odstavka 65. člena ZVDAGA nanašajo le na uporabnika, lahko ta dostopa do arhivskega gradiva brez omejitev. Če pa tako gradivo vsebuje tudi osebne podatke drugih oseb, se mu na vpogled pripravi kopija, na kateri so ti podatki prekriti tako, da neposreden ali posreden vpogled ni mogoč.« (Navodilo, 2019). Dodatno lahko uporabnik s pisnim pooblastilom živih oseb, na katere se podatki v javnem arhivskem gradivu nanašajo, dostopa do gradiva. Za pritožbeno instanco glede dostopa do arhivskega gradiva z ozirom na dostop do osebnih podatkov v njem³⁴ je naveden Informacijski pooblaščenec RS (dalje: IP RS).

Osnovna naloga IP RS je, da pomaga, ko posameznik meni, da je nekdo neupravičeno posegel v osebne podatke, ko mu upravljavec zbirke osebnih podatkov ne dovoli seznanitve z njegovimi osebnimi podatki, ko kot upravljavec obvezno potrebuje predhodno odločitev IP RS za obdelavo osebnih podatkov (biometrija, iznos v tretje države, povezovanje zbirk). Ko želi pridobiti podatek od organov, IP RS lahko pomaga, če organ v dvajsetih delovnih dneh na zahtevo ne odgovori ali če organ zavrne dostop do informacije z odločbo, če organ zavrne ponovno uporabo informacij, če organ mediju v 7 delovnih dneh ne odgovori na vprašanje, če medij prejme zavrnilni odgovor na vprašanje (IP RS. (n.d.)). Na tem mestu se postavi vprašanje, ali IP RS lahko odloči v primeru, če javni arhiv na podlagi ZVDAGA uporabniku ne omogoči vpogleda v arhivsko gradivo. V primeru, da bi uporabnik prejel negativno odločbo arhiva, bi bila pritožbena instanca matično ministrstvo. O izjemnem dostopu do arhivskega gradiva, ki vsebuje z zakonom varovane podatke, ki so naštet v 65. členu ZVDAGA, pa po sedanji ureditvi odloča Arhivska komisija, ki jo imenuje Vlada Republike Slovenije. Sestavljajo jo strokovnjaki s področja državne uprave, zgodovine in arhivistike. Po zakonu odloča v primeru dvoma ali ugovora zoper omejitve dostopa do gradiva, ki vsebuje zakonsko varovane osebne podatke (v skladu s členom 65).

Torej je raba arhivskega gradiva, ki se hrani v državnem arhivu, za posameznike, na katere se gradivo nanaša, s čitalniškim redom določena po ZVOP-2 in ZDIJZ, kar je očitno rešitev, ki gre na roko uporabniku, čeprav ZVDAGA ne predvideva, da bo uporabnik v gradivu iskal podatke o sebi. Res pa je, da 1. odstavek 68. člena ZVDAGA pravi, da stranka, ki je v postopku, lahko dostopa do gradiva, in morda zgoraj omenjena določba čitalniškega reda ureja ta odstavek, vendar, če je gradivo v arhivu, potem stranka ne more več biti v postopku (saj je gradivo arhivirano, pravila za predajo v javni arhiv pa so jasna in temeljijo na pisnih strokovnih navodilih, kjer je jasno opredeljeno, da se gradivo odbere po preteku rokov hrambe, roki hrambe pa začenjajo teči po zaključku zadeve). Termin »stranka v postopku« lahko označuje le, da stranka potrebuje arhivsko gradivo za argumentiranje v postopku, v katerem se nahaja pri nekem državnem organu. Da ZVDAGA ne določa možnosti rabe gradiva za posameznika, na katerega se podatki v arhivskem gradivu nanašajo, vsekakor ni prav, vprašanje pa je, ali je pravilno, da se

³⁴ Peti odstavek 16. člena čitalniškega reda v poglavju d) Dostop do javnega arhivskega gradiva iz 65. člena ZVDAGA pravi: »Če je sporen dostop do osebnih podatkov, ki se nanašajo na posameznika, se uporabnika napoti na pritožbeni postopek po predpisih o varstvu osebnih podatkov.«

zadeva rešuje z določbami v čitalniškem redu po vzporedni zakonodaji, ki velja za dokumentarno gradivo.

S stališča teorije rabe arhivskega gradiva pa je treba preizkusiti tudi širše kontekste dostopnosti do arhivskega gradiva, ki niso samo tehnične, ampak predvsem pravne in politične narave. Izhodišče tega predstavlja Konvencija Sveta Evrope o dostopu do uradnih dokumentov, ki jo je leta 2023 ratificirala tudi Slovenija (MKSEDUD, 2023). Slednja določa, da zaradi varovanja in uresničevanja idealov in načel, ki so skupna dediščina držav članic, zagotavlja javnosti vir informacij, pomaga javnosti, da si ustvari mnenje o stanju družbe in javnih organih, krepi integriteto, učinkovitost, uspešnost in odgovornost javnih organov ter s tem pomaga utrjevati njihovo legitimnost. Ob upoštevanju torej, da so vsi uradni dokumenti načeloma javni in da se od tega odstopi samo zaradi varovanja drugih pravic in legitimnih interesov, so se podpisnice konvencije dogovorile, da načela v tej konvenciji ne posegajo v tisto notranjo zakonodajo in mednarodne pogodbe, ki priznavajo širšo pravico dostopa do uradnih dokumentov.

Vsaka pogodbenica mora vsakomur brez kakršne koli diskriminacije na zahtevo zagotoviti pravico dostopa do uradnih dokumentov, ki jih imajo javni organi, seveda z omejitvijo pravice dostopa do uradnih dokumentov. Omejitve so natančno določene z zakonom, v demokratični družbi nujne in sorazmerne s ciljem varovanja državne varnosti, obrambe in mednarodnih odnosov, javne varnosti, preprečevanja, preiskovanja in pregona kaznivih dejavnosti, disciplinskih preiskav, inšpekcijskih, kontrolnih in nadzornih dejavnosti javnih organov, zasebnosti in drugih zakonitih zasebnih interesov, poslovnih in drugih gospodarskih interesov, gospodarske, denarne in tečajne politike države, enakopravnosti strank v sodnih postopkih in učinkovitega delovanja sodstva, okolja ali posvetovanj v javnih organih ali med njimi pri obravnavanju zadev.

Javni organ lahko omogoči dostop do uradnega dokumenta tudi tako, da prosilca napoti na druge lahko dostopne vire. Kako je z dostopom do uradnih dokumentov v Sloveniji? Dostopni so na podlagi zahteve posameznika, ki se obrne na organ, kjer se nahaja dokument, ki ga zanima, in na podlagi bogate zbirke mnenj in odločb IP RS lahko rečemo, da so se znale biti velike bitke za »podatke« oz. za »dokumente«, kjer je na koncu odločalo tudi Vrhovno sodišče RS.

Kot primer prakse predmetnega področja naj navedemo objavljen članek v Žurnal24, kjer so novinarji tega časopisa želeli vpogled v sodbe tistih obsojencev, ki jih je predsednica Nataša Pirc Musar pomilostila. Tako so višje sodišče zaprosili za sodbo, vendar je niso dobili na vpogled, ker je podatek, ali je bila konkretna fizična oseba obsojena v kazenskem postopku, osebni podatek konkretnega posameznika. Tako niso mogli ne potrditi in tudi ne zanikati informacije, da je sploh bil obsojen, čeprav je podatek o tem, da je bil pomiloščen, javen.

Vse sodbe v Republiki Sloveniji se izrekajo javno in tudi sodne obravnave so javne. Tako je tudi glavna obravnava javna, kajti sodišče odloča o obtožnem predlogu in tu gre za načelo pravičnosti in načelo javnosti. Obe načeli krepita kredibilnost sodišč in javnost ima pravico spremljati izvajanje sodne oblasti v izogib pristranskosti sodišča. Zato se tudi sodbe izrekajo v imenu ljudstva. Vendar po slovenski zakonodaji to ne pomeni, da je dokumentarno gradivo, ki je nastalo na javni obravnavi, tudi javno. Do tega gradiva se tako dostopa na podlagi ZDIJZ. Ob tem je ključno vprašanje, ali obstaja javni interes za razkritje sodbe. Sodišče ima izrecno pravno podlago za obdelavo osebnih podatkov v smislu javne objave na oglasni deski ali spletnih straneh sodišča (17.a člen Zakona o sodiščih) le do trenutka, ko obstaja tudi zakoniti namen za njihovo javno objavo (tj. obveščanje strank in javnosti). Po tem, ko namen za njihovo javno objavo odpade, torej ko objava ni več aktualna, sodišče informacije o sodnem postopku s svojih spletnih strani

umakne. Upoštevajoč določbe zakonodaje o varstvu osebnih podatkov določeni osebni podatki, ki so v nekem trenutku sicer javno objavljeni osebni podatki, z umikom s spletnih strani ponovno dobijo status t. i. varovanih osebnih podatkov (J. Z. 2025).

V praksi je torej tako, da je javnost dokumentov v Sloveniji urejena z dostopom na zahtevo, ki je obravnavana, in po odobritvi so dokumenti anonimizirani. Na ta način dobimo vtis, da slovenski državni organi varujejo dokumente in podatke zelo vestno, da navadnemu ljudstvu ne zaupajo vpogleda kar tako. Kaj pa ljudstvo? Ali zaupa državnim organom, med drugim tudi javnim arhivom?

Zaupanje v družbi lahko opredelimo kot prepričanje, da se je mogoče zanesti na posameznike, institucije in sisteme, da bodo delovali pošteno, iskreno in sodelovalno. Je temeljni element družbenih odnosov in temelj družbe. Zaupanje zagotavlja, da se ljudje lahko zanesejo drug na drugega pri izpolnjevanju svojih obljub in obveznosti, kar je bistveno za delovanje družbenega, gospodarskega in političnega sistema. Lahko rečemo tudi, da zaupanje vključuje določeno stopnjo ranljivosti, saj od posameznikov zahteva, da se zanašajo na druge, s tveganjem morebitne izdaje. In na podlagi zgoraj zapisanega dobimo vtis, da je zaupanje v slovenski družbi precej omajano. Temu pritrjuje tudi raziskava OECD iz leta 2023 (OECD, 2023), kjer rezultati kažejo, da imajo Slovenci nižjo stopnjo zaupanja v javne institucije v primerjavi s povprečjem OECD, saj jim zaupa le 28 % Slovencev.

V evropskem kontekstu so zelo odprte skandinavske države, in sicer Švedska, ki se ponaša z najstarejšo zakonodajo na tem področju (1766, "Offentlighetsprincipen"), Finska, Norveška in Danska.

Raziskave, ki jih opravlja norveška agencija za tržne raziskave in ki jih povzema tudi Inga Bolstad, kažejo, da imajo Norvežani zelo visoko zaupanje v javne agencije, v državne organe, politične stranke in medije. Parlament, državna in lokalna uprava uživajo zaupanje pri več kot polovici prebivalstva (Bolstad, 2024). In tudi po raziskavi OECD imajo Norvežani visoko zaupanje v vlado in državno upravo. Celo še bolj kot Norvežani pa svoji vladi in državni upravi zaupajo Finci.

Tako v Sloveniji kot tudi v drugih članicah OECD se bolj zaupa institucijam za javni red in mir, torej v policijo in pravosodje. Posebno mladi manj zaupajo v institucije državne uprave in bolj zaupajo sodiščem in pravosodnemu sistemu (OECD, 2023).

Številne raziskave kažejo, da je zaupanje ključnega pomena za večino držav. Vendar pa nordijske države izstopajo od večine evropskih držav, saj njihovi odgovori kažejo bistveno večje zaupanje. Kaj botruje temu?

Vladni uslužbenci v nordijskih državah delajo v imenu skupnosti, delo javne uprave pa temelji na štirih temeljnih vrednotah: demokraciji, vladavini prava, profesionalni integriteti in učinkovitosti. Državljanji lahko spremljajo javno upravo, saj je ta dolžna izkazovati preglednost in zagotavljati informacije o svojih dejavnostih. Primarni cilj pravne države je krepitev in varovanje položaja posameznikov v odnosu do oblasti. Upravni postopki morajo biti preverljivi. Poklicna integriteta je potrebna za zagotavljanje dobrih odločitev in zaupanja državljanov v javno upravo. Politiki iz različnih strank, tako na oblasti kot v opoziciji, zaupajo v javno upravo. Učinkovitost pomeni tako pravilno ravnanje, ravnanje pravih stvari kot tudi določanje prednosti med različnimi cilji, nameni ali področji politik, ki si lahko nasprotujejo, da se doseže največja stopnja doseganja skupnega cilja (Bolstad, 2024).

Dostop do zanesljivih informacij in arhivov je temelj zaupanja v vlado v kateri koli družbi. Zaupanje ni zgolj abstrakten koncept, temveč nekaj, na kar vpliva način ustvarjanja, vzdrževanja in dostopanja do informacij, podatkov in arhivskega gradiva.

Norveška zakonodaja na področju arhivov in dokumentarnega gradiva obsega najmanj tri temeljne zakone. Povezavo med temeljnimi vrednotami, arhivi in zaupanjem podpira zakonodaja o svobodi obveščanja, arhivih in javni upravi. Zakon o javni upravi ureja dejavnosti, ki jih izvaja javna uprava (oz. javne agencije). Določa obveznost agencij, da predstavijo primer, zagotovijo ustrezne informacije in zagotovijo, da so odločitve dobro dokumentirane. Zakon o arhivih pa določa, da so javni organi dolžni arhivirati vse zapise (dokumente), ustvarjene ali prejete kot del obravnave primera. Zakon o svobodi obveščanja daje vsem pravico do dostopa do javnih informacij. To vključuje vse registrske sisteme, ki dokumentirajo uradno korespondenco in zapise (dokumente) (Bolstad, 2024).

Namen Zakona o svobodi obveščanja je omogočiti odprto in pregledno javno upravo ter s tem okrepiti svobodo obveščanja in izražanja, demokratično udeležbo, pravna jamstva za posameznika, zaupanje v javne organe in nadzor javnosti, gradi pa tudi zaupanje.

Svoboda obveščanja je odvisna od močne kulture ohranitve arhivskega gradiva, ki vsebuje zahtevane informacije, in dokazuje avtentičnost, zanesljivost, celovitost ter uporabnost shranjenih podatkov, evidenc in informacij. Brez zajemanja in arhiviranja evidenc ne bo dostopa do nobenih zanesljivih informacij. Trije zakoni, Zakon o svobodi obveščanja, Zakon o arhivih in Zakon o javni upravi, skupaj krepijo zaupanje javnosti v vladne institucije, saj zahtevajo dostopnost informacij in zagotavljajo preglednost procesov odločanja. Vsi trije zakoni se dopolnjujejo in ne izključujejo.

Dostop do zanesljivih informacij in arhivov je temelj zaupanja v vlado v kateri koli družbi. Vsi trije so ključni. Nadzorna prizadevanja nad delom z dokumentarnim gradivom so namenjena zagotavljanju, da javni in zasebni subjekti upoštevajo predpise in najboljše prakse pri upravljanju evidenc, da bi zaščitili integriteto arhivskih zbirk. Nadzor in smernice za javni sektor so namenjene temu, da agencijam in lokalnim oblastem omogočijo razumevanje in vzpostavitev prakse, ki zagotavlja ustrezno arhiviranje, ki podpira preglednost. Norveška javna uprava je že od leta 1740 dolžna voditi register vseh svojih zapisov ali korespondence. Od našega prvega zakona o svobodi informacij leta 1970 so ti registri na voljo javnosti. Tako lahko vsakdo zahteva dostop do njih, ne da bi navedel kakršen koli drug razlog ali razlog razen svoje pravice do dostopa. Norveška vlada je od devetdesetih let prejšnjega stoletja javno objavila registre za vse agencije, od leta 2010 pa kot spletno storitev. Delež Nacionalnega arhiva pri tem je zagotavljanje standarda upravljanja zapisov, ki opredeljuje osnovne metapodatke za zapise in korespondenco, kar je bilo bistveno za omogočanje enotnega iskanja v registrih vseh agencij. Pomembno vlogo so imeli tudi številni drugi akterji. Novinarji so zagotovili svoj dostop do spletnega portala z dostopom do iskanja po vseh registrih. Metapodatki, s katerimi se išče po registrih, ne vsebujejo osebnih podatkov, vendar po podani zahtevi uporabnik pridobi dokument z vsemi osebnimi podatki. Seveda po spletu (Bolstad, 2024). Dvanajst mesecev po objavi osebnih imen v dokumentih zaradi zasebnosti več ni mogoče iskati, čeprav bodo še vedno vidna v samem dokumentu. Če uporabnik želi iskati po osebnem imenu, bo pridobil le zadetke dokumentov, ki so mlajši od enega leta³⁵.

Poglejmo tudi primer s področja pravosodja z ozirom na zgoraj omenjeno izkušnjo slovenskega časnika, ki je želel pridobiti sodbo. Tudi Britanci imajo po raziskavah OECD veliko zaupanje v državno upravo in še večje v pravosodje. Na spletni strani Nacionalnega arhiva Velike Britanije (Find Case Law. (n.d.)) se sodbe objavijo takoj po

³⁵ Iskalnik Einnsyn je dostopen na spletni strani <https://einnsyn.no/informasjon/regelverk>.

pravnomočnosti. Brez anonimizacije, ščitijo se le mladoletne osebe. Gradivo ni opremljeno z bogatimi metapodatki, tako je tudi iskanje po gradivu bolj počasno.

Ohranjanje digitalnih informacij je povezano z vrsto prenosov in transformacij podatkov. Postopek vključuje zapleteno izbiro podatkov iz produkcijskega sistema in preoblikovanje teh podatkov, da ustrezajo prejemnemu sistemu, pa naj gre za sistem za upravljanje zapisov ali arhivski sistem v depozitorju. Ta postopek se izvaja zunaj systemskega nadzora in izpostavlja vsebino napakam in nepooblaščenim spremembam.

Kako lahko zaupamo postopku, v katerem se ustvarjajo arhivske različice za prenos? Kako lahko vzpostavimo zaščitne ukrepe, s katerimi zagotovimo, da prodajalec ali ustvarjalec zapisov ne manipulira s podatki zgolj zato, da bi zavedel naše postopke testiranja?

Evropska komisija oziroma Evropska arhivska skupina (EAG. (n.d.)) opredeljuje »Archiving by design« kot eno od novih načel evropskega upravljanja informacij. Gre za pristop, kjer že ob nastanku informacijskih sistemov, dokumentov ali podatkov vnaprej načrtujemo arhiviranje in dolgoročno hrambo, kar je slovenska arhivska zakonodaja vpeljala že leta 2006 (ZVDAGA, uradni list RS, 30/2006 in podrejeni predpisi), vendar stroka tega še ni uspešno implementirala v praksi. Namesto da dokumente in podatke arhiviramo naknadno (ko sistem že deluje), poskrbimo, da so postopki in zahteve za arhiviranje vgrajeni v procese že od začetka. Od leta 2014 so v slovenskem kontekstu to pisna strokovno-tehnična navodila za gradivo v nastanku.

Uresničevanje določil zgoraj predstavljenih pravnih okvirov pa je izvedeno na podlagi tehnoloških rešitev, ki podpirajo metapodatkovne vsebine. Te oblikujejo arhivski strokovni delavci skozi procese arhivskega strokovnega dela. Analize primerov iz Evropskega arhivskega portala kažejo na velike metodološke razlike oblikovanja metapodatkovnih struktur opisov arhivskega gradiva, kar neposredno vpliva tako na dostopnost kot tudi neposredno uporabnost arhivskega gradiva.

Na operativnem nivoju zagotavljanja dostopnosti in uporabnosti arhivskega gradiva je v okviru Slovenske javne arhivske službe vzpostavljena vzajemna zbirka podatkov o arhivskem gradivu, vključno s potrebnimi kontekstnimi, tehničnimi in drugimi metapodatki.

Velika večina metapodatkov, ki se nanaša na opise arhivskega gradiva (približno 2/3 vseh zapisov) v podatkovni bazi SJAS o arhivskem gradivu, je javno dostopna brez omejitev. Preostanek (približno 1/3 opisov arhivskega gradiva) pa ima status zaščitnih podatkov (zapisov), toliko popisnih enot arhivskega gradiva je torej zaščitnih z različno zakonodajo (Novak, 2023). Pri tem velja spoznanje, da se statusi teh zapisov dnevno spreminjajo iz zaščitnih v splošno dostopne, skladno sistemsko in skladno s pravili 75 let po nastanku arhivskega gradiva. To pomeni, da je treba ob zajemu podatkov, ki so v času strokovne obdelave arhivskega gradiva v zaščitenem statusu, z vsebinskega stališča obravnavati njihove strukture na primerljiv način kot splošno dostopne metapodatke o arhivskem gradivu. V nasprotnem pride do neracionalne rabe človeških virov, saj morajo te-ti ob spremembi statusa poskrbeti tudi za morebitne dopolnitve podatkovnih struktur tovrstnih zapisov.

Mnogo podatkov, ki so povezani z varstvom arhivskega gradiva in izvajanjem videonadzora ali v zvezi z dostopi v arhivska skladišča, ki po definiciji nimajo statusa arhivskega gradiva, je treba skladno z veljavno zakonodajo po postopkih uničiti, ko jim poteče rok hrambe. V arhivskih ustanovah pa obstajajo še podatki brez natančno definiranega statusa. Mednje prištevamo različne parapodatke, podatke o sledenju delovanja arhivskega informacijskega sistema v t. i. dnevniških datotekah, podatki o odzivih protipožarnih in protivlomnih sistemov, sistemov za nadzor vlage in temperature

v prostorih, ki so v relaciji do elektronskih naslovov ali do identifikacijskih številke zaposlenih. Ti podatki praviloma ne bodo postali javni, vendar mora biti njihovo upravljanje izvedeno na metodološko primerljiv način, kot velja za arhivske metapodatke, in skladno z veljavno zakonodajo.

Kljub kompleksno urejenem področju varovanja občutljivih, še posebej osebnih podatkov pa pri rabi arhivskega gradiva prihaja do situacij, ki niso niti logične niti smiselne (Škoro Babić et al., 2019). Že ob sprejetju GDPR je bilo jasno, da je bilo javno objavljeno in dostopno arhivsko gradivo, ki vsebuje osebne podatke, in da so takšne publikacije dostopne v knjižnicah brez omejitev³⁶. Na drugi strani je bila za to isto gradivo po 15 letih po objavi sprejeta odločitev, da se v podatkovni bazi mora spremeniti njihov status v varovano gradivo in s tem nedostopno na spletu. Arhivska služba je s to potezo sicer zagotovila skladnost statusa osebnih podatkov z veljavno zakonodajo in tako omejila neposredno uporabnost arhivskega gradiva z namenom varovanja osebnih podatkov. Rešitev pa na operativni ravni ni bila izvedena niti v celoti in niti ne sistemsko, ker to ni bilo mogoče izvesti.

Da resnično prihaja do nedoslednosti pri izvajanju zakonodaje s področja varovanja podatkov v arhivih, pa priča primer, ko je bilo gradivo po ZVDAGA opredeljeno kot občutljivo. Raziskovalec je skladno za zakonodajo oddal vlogo na Arhivsko komisijo in na komisijo, ki jo določa ZAGOPP. Po sklepu prve komisije je lahko videl osnovno dokumentacijo, pa sklepu druge komisije pa ni smel videti prilog. To je bila legitimna odločitev obeh komisij, vendar so se v osnovni dokumentaciji nahajali tudi nekateri varovani podatki iz prilog. S tem, ko je bil uporabniku omogočen vpogled v osnovno dokumentacijo, se je namen ZAGOPP izničil, saj je raziskovalec med raziskavo arhivskega gradiva dostopal tudi do podatkov, ki naj bi ostali nedostopni.

Zakonodajnih okvirov se v sami stroki ne da spremeniti ali vsaj adaptirati brez poslušanja zakonodajalca. Vsekakor pa je popolnoma izvedljivo standardizirati postopke in opredeliti strokovne okvirje ter zahtevani minimum pri popisovanju arhivskega gradiva. Pot do uresničitve načel demokratične družbe vodi tudi preko urejenega in omogočenega splošnega dostopa do arhivskega gradiva. Ta se v fizičnem in v digitalnem arhivskem okolju lahko uresniči le z doslednim in standardiziranim (p)opisom in poenotenimi protokoli dostopanja.

V arhivski praksi se čuti potreba po harmonizaciji arhivske zakonodaje z zakonodajo, ki ureja področje upravljanja s podatki in dostopanja do njih. Ob tem je zaskrbljujoče dejstvo, da je stopnja standardizacije podatkovnih struktur opisov arhivskega gradiva v javno dostopnih arhivskih informacijskih sistemih relativno nizka, kar kažejo rezultati ankete Mednarodnega arhivskega sveta (Fliker, 2021). Zgornja raziskava potrjuje rezultate ankete, saj posamezni zapisi ne ustrezajo zahtevam standarda ISAD(G), ki je bil prvič objavljen že leta 1994 in posodobljen leta 1999. Raziskave tudi kažejo, da nestandardizirani oz. nepopolni zapisi omejujejo rabo arhivskega gradiva in s tem tudi zmanjšujejo stopnjo zaupanja v arhivsko gradivo in arhive. Zaupanje javnosti pa je bistveno v arhivskih digitalnih okoljih. V ta namen bo treba dosledno uveljavljati zahteve po standardiziranih postopkih, metodah, podatkovnih strukturah in oblikah digitalnih objektov arhivske vrednosti. Pri tem morajo biti predlagane rešitve preizkušene tudi skozi spoznanja, ki jih opredeljujemo kot teorijo rabe arhivskega gradiva.

³⁶ Kot primer naj navedemo primer arhivskega informativnega pomagala Velunšek, Simona. 2006. *Osnovna šola Fram: 1854-2000. Let. 14. Maribor: Pokrajinski arhiv, ki je v svoji prvotni obliki inventar arhivskega gradiva šole in vsebuje popis matičnih listov učencev. Le-ti so v inventarju opredeljeni z unikatnimi osebnimi podatki.*

4 ZAKLJUČEK

Raba fizičnega arhivskega gradiva je v preteklosti temeljila na relativno ohlapni zakonodaji, ki je urejala upravljanje z arhivskim gradivom, in na metapodatkovnih strukturah v obliki prvotnih arhivskih informativnih pomagal ali popisov arhivskega gradiva, ki so bili praviloma pripravljeni na podlagi vsebin tehničnih enot. V tem kontekstu tako ni zaznati večjih potreb po teoretičnih opredelitvah rabe arhivskega gradiva. Zadostovale so dogovorjene praktične rešitve. Sicer pa se je raba fizičnega arhivskega gradiva izvajala praviloma v arhivskih čitalnicah, v katerih je bil vedno prisoten čitalničar, ki je po potrebi uporabnikom svetoval ali jim posredoval informativna pomagala in drugo dostopno literaturo, vključno z zahtevanim arhivskim gradivom.

Sodobna raba arhivskega gradiva pa temelji na kompleksni zakonodaji s področja arhivske dejavnosti, vključno z zakonodajo, ki ureja različno varovane podatke. Generiranje in upravljanje arhivskih metapodatkov postaja kompleksno znanstvenoraziskovalno delo arhivskih strokovnih delavcev. To mora biti izvedeno celovito, dosledno in skladno z mednarodnimi arhivskimi in tehničnimi standardi. S tega stališča je treba razviti teorijo rabe arhivskega gradiva, vključno s potrebno metodologijo, ki ima svoje izhodišče v generiranju arhivskih metapodatkovnih struktur. Te morajo biti pripravljene tako, da bodo celovito interoperabilne in objektivne med drugim tudi za potrebe podpore rabe arhivskega gradiva na podlagi storitev strojnega učenja in velikih jezikovnih modelov.

Teorija rabe arhivskega gradiva pa ni omejena le na tehnično-tehnološke, arhivske strokovne ali uporabniške vidike, ampak vključuje tudi politiko transparentnosti delovanja države. Znano je, da že majhna stopnja korupcije v državi vpliva na stanje v zakonodaji, ki ne deluje sinhrono, ampak so si zakoni med seboj v koliziji oziroma se nelogično prekrivajo. Tolmačenje le-teh privede do vprašljivih potez rabe določil zakonodaje tudi na področju rabe arhivskega gradiva. Države, v katerih prebivalci zaupajo v njihovo delovanje, se ne spuščajo v seciranje zahtev po dostopu do informacij, dokumentov, podatkov. Tudi država zaupa svojim prebivalcem, jim stopi naproti, vendar zaradi tako široke odprtosti ne poskrbi za kvalitetne informativne metapodatke, kar je morda tudi način obvladovanja oziroma skrite zaježitve vsesplošnega pregledovanja dokumentov, informacij javnega značaja. Pot do uresničitve načel demokratične družbe je tlakovana tudi s celovito urejenim dostopom do arhivskega gradiva.

5 VIRI IN LITERATURA

Bolstad, Inga. 2024. Building trust through archival data, Conference in Brasov 31 October 2024.

Code. 1996. ICA Code of Ethics. Pridobljeno 23. 9. 2025 s spletne strani: <https://www.ica.org/resource/ica-code-of-ethics/>.

Declaration. 2011. The Universal Declaration on Archives. Pridobljeno 23. 9. 2025 s spletne strani: <https://www.ica.org/resource/universal-declaration-on-archives-uda/>.

EAG. (n.d.). Evropska arhivska skupina pri Evropski komisiji. Pridobljeno 5. 8. 2025 s spletne strani: https://commission.europa.eu/about/service-standards-and-principles/transparency/information-and-document-management/archival-policy/european-archives-group_en.

Find Case Law. (n.d.). Judgments and decisions since 2001. The National Archives. Pridobljeno 5. 8. 2025 s spletne strani <https://caselaw.nationalarchives.gov.uk/>.

Fliker, David. 2021. »Archival Arrangement & Description: Global Practices. Report on the survey undertaken by the ICA Training Programme, with a foreword by the ICA

- President«. 14 pp. Pridobljeno 23. 9. 2025 s spletne strani:
https://www.ica.org/app/uploads/2023/12/aad_survey_report_final_202108_eng.pdf.
- Fran. (n.d.). Avtentičnost V: Slovar slovenskega knjižnega jezika. Pridobljeno 26. 4. 2025 s spletne strani: <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/4459696/avtentcnost?View=1&Query=avtenti%c4%8dnost#>.
- Fran. (n.d.). Celovitost. V: Slovar slovenskega knjižnega jezika. Pridobljeno 26. 4. 2025 s spletne strani:
<https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=208&View=1&Query=celovitost>.
- Fran. (n.d.). Dostopnost. V: Slovar slovenskega knjižnega jezika. Pridobljeno 26. 4. 2025 s spletne strani: <https://fran.si/208/sinonimni-slovar/4343810/dostopnost?View=1&Query=dostopnost>.
- Fran. (n.d.). Raba. V: Slovar slovenskega knjižnega jezika. Pridobljeno 23. 4. 2025 s spletne strani: <https://www.fran.si/iskanje?View=1&Query=raba>.
- Fran. (n.d.). Trajnost. V: Slovar slovenskega knjižnega jezika. Pridobljeno 26. 4. 2025 s spletne strani: <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=208&View=1&Query=trajnost>.
- Fran. (n.d.). Uporabnost. V: Slovar slovenskega knjižnega jezika. Pridobljeno 26. 4. 2025 s spletne strani:
<https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=208&View=1&Query=uporabnost>.
- GDPR. 2016. Uredba (EU) 2016/679 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 27. aprila 2016 o varstvu posameznikov pri obdelavi osebnih podatkov in o prostem pretoku takih podatkov ter o razveljavitvi Direktive 95/46/ES (Splošna uredba o varstvu podatkov). Pridobljeno 6. 8. 2025 s spletne strani: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=CELEX:32016R0679>.
- GZ-1. 2024. Gradbeni zakon. Uradni list RS, št. 199/21, 105/22 – ZZNŠPP, 133/23 in 85/24 – ZAID-A. Pridobljeno 23. 4. 2025 s spletne strani:
<https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO8244>.
- Horvat, M. (2024). Učinek čustev na pripravo in percepcijo arhivskih razstav. *Moderna Arhivistika*, 2024 (7)(1), 83–95. <https://doi.org/10.54356/ma/2024/laty9297>.
- IP RS. (n.d.). Pristojnosti Informacijskega pooblaščenca. Pridobljeno 5. 8. 2025 s spletne strani
<https://www.ip-rs.si/o-poobla%C5%A1%C4%8Dencu/pristojnosti/>.
- ISO 24083:2021 Information and documentation — International archives statistics. Pridobljeno 23. 4. 2025 s spletne strani: <https://www.iso.org/standard/77765.html>.
- J.Z. 2025. Sodba v imenu ljudstva, a ljudstvo do nje ne more. *Žurnal24.si*, 22. 1. 2025 ob 6:55. Pridobljeno 5. 8. 2025 s spletne strani: <https://www.zurnal24.si/slovenija/sodba-v-imenu-ljudstva-a-ljudstvo-do-nje-ne-more-433587>.
- MKSEDUD. 2023. Zakon o ratifikaciji Konvencije Sveta Evrope o dostopu do uradnih dokumentov. Uradni list RS – Mednarodne pogodbe, št. 1/23. Pridobljeno 5. 8. 2025 s spletne strani: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO8728>.
- Navodilo, 2019. Navodilo za uporabo arhivskega gradiva v čitalnici, Arhiva Republike Slovenije. Pridobljeno 5. 9. 2025 s spletne strani: https://www.gov.si/assets/organi-v-sestavi/Arhiv-RS/Zakonodaja-2019/Citalnica/Arhiv_RS_Citalniski_red_v.-2019-.pdf.
- Novak, M. (2023). Stanje in perspektive vzajemnega metapodatkovnega korpusa slovenske javne arhivske službe. *Moderna Arhivistika*, 2023 (6)(2), 308–333.
<https://doi.org/10.54356/ma/2023/mjuo4040>.
- Novak, Miroslav. 2025. Arhivski stručni izazovi i mješovite metode za njihovo rješavanje. *Arhivski pogledi* 6, str. 67–88. Tuzla : Društvo arhivskih zaposlenika Tuzlanskog kantona, Javna ustanova Arhiv Tuzlanskog kantona.

- OECD. 2023. Trust Survey 2023. Pridobljeno 5. 8. 2025 s spletne strani: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-survey-on-drivers-of-trust-in-public-institutions-2024-results_9a20554b-en.html.
- PETZ. 2020. Pravilnik o enotnih tehnoloških zahtevah za zajem in hrambo gradiva v digitalni obliki (Uradni list RS, št. 118/2020). Pridobljeno 23. 4. 2025 s spletne strani: <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2020-01-2181?sop=2020-01-2181>.
- Principles. 2012. Principles of Access to Archives. Pridobljeno 23. 9. 2025 s spletne strani: <https://www.ica.org/resource/principles-of-access-to-archives/>.
- Škoro Babič, Aida, Branka Kerec Prekoršek, Miha Špiček, in Alenka Šauperl. 2019. Občutljivi osebni podatki v gradivu arhivov, knjižnic in muzejev ter v podatkih o njem = Sensitive personal data in the fonds and records of archives, libraries and museums. Knjižnica 63 (3): 105–29. <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-5OX677IL>.
- The portal. 2023. Arhivski portal Evrope. Pridobljeno 27. 4. 2025 spletne strani: <https://www.archivesportaleurope.net/about-us/the-portal/>.
- Velunšek, Simona. 2006. Osnovna šola Fram: 1854-2000. Let. 14. Maribor: Pokrajinski arhiv.
- ZAGOPP. 2016. Zakon o arhivskem gradivu, ki vsebuje osebne podatke o zdravljenju pacienta. Uradni list RS, št. 85/16. Pridobljeno 23. 4. 2025 s spletne strani: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO7541>.
- ZASP. 2019. Zakon o avtorski in sorodnih pravicah. Uradni list RS, št. 16/07 – uradno prečiščeno besedilo, 68/08, 110/13, 56/15, 63/16 – ZKUASP, 59/19 in 130/22. Pridobljeno 27. 4. 2025 spletne strani: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO403>.
- ZDavP-2. 2011. Zakon o davčnem postopku. Uradni list RS, št. 13/2011 in dalje. Pridobljeno 30. 3. 2025 s spletne strani: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO4703>.
- ZDIJZ. 2006. Zakon o dostopu do informacij javnega značaja. Uradni list RS, št. 51/06. Pridobljeno 23. 9. 2025 s spletne strani: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO3336>.
- ZDSMA. 2023. Zakon o dostopnosti spletišč in mobilnih aplikacij. Uradni list RS, št. 30/18, 95/21 – ZInfV-A, 189/21 – ZDU-1M in 18/23 – ZDU-1O. Pridobljeno 23. 4. 2025 s spletne strani: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO7718>.
- ZDUGOTO. 2025. Zakon o dostopnosti in uporabi gradiva o osamosvojitvi, vojni za Slovenijo in trgovini z orožjem. Uradni list RS, št. 32/25. Pridobljeno 5. 8. 2025 s spletne strani: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO9157>.
- ZPosS. 2019. Zakon o poslovnih skrivnostih. Uradni list RS, št. 22/2019. Pridobljeno 23. 4. 2025 s spletne strani: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO7758>.
- ZS. 2024. Zakon o sodiščih. Uradni list RS, št. 94/07 – uradno prečiščeno besedilo, 45/08, 96/09, 86/10 – ZJNepS, 33/11, 75/12 – ZSPDLS-A, 63/13, 17/15, 23/17 – ZSSve, 22/18 – ZSICT, 16/19 – ZNP-1, 104/20, 203/20 – ZIUPOPVE, 18/23 – ZDU-1O in 42/24 – odl. US. Pridobljeno 5. 8. 2025 s spletne strani: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO332>.
- ZTP-UPB2. 2006. Zakon o tajnih podatkih. Uradni list RS, št. 50/2006. Pridobljeno 30. 3. 2025 s spletne strani: <https://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?sop=2006-01-2128>.
- ZVDAGA. 2014. Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih. Uradni list RS, št. 30/06 in 51/14. Pridobljeno 23. 4. 2025 s spletne strani: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO4284>.
- ZVOP-2. 2022. Zakon o varstvu osebnih podatkov. Uradni list RS, št. 163/22. Pridobljeno 23. 9. 2025 s spletne strani: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO7959>.

SUMMARY

Aida ŠKORO BABIČ, M. Phil.

Alma Mater Europaea University, Archival Sciences Department, Slovenia
aida.skoro@gov.si

Ass. Prof. Miroslav NOVAK, Ph. D.

Archival councillor, Regional Archives Maribor, Slovenia,
Alma Mater Europaea University, Archival Sciences Department, Slovenia
miroslav.novak@pokarh-mb.si

THEORY OF THE USE OF ARCHIVAL MATERIALS WITH SPECIAL EMPHASIS ON THE PROTECTION OF SENSITIVE DATA

In the past, the use of physical archival materials was based on relatively loose legislation regulating the management of archival materials and on metadata structures in the form of original archival information aids or inventories of archival materials, which were usually prepared on the basis of the contents of technical units. In this context, there is no discernible need for theoretical definitions of the use of archival materials. Agreed practical solutions were sufficient. Otherwise, the use of physical archival materials was usually carried out in archival reading rooms, in which a reading room attendant was always present, who, if necessary, advised users or provided them with information aids and other accessible literature, including the requested archival materials.

The modern use of archival materials is based on complex legislation in the field of archival activities, including legislation regulating differently protected data. The generation and management of archival metadata is becoming a complex scientific and research work of archival professionals. This must be carried out comprehensively, consistently and in accordance with international archival and technical standards. From this point of view, it is necessary to develop a theory of managing the use of archival materials, including the necessary methodology, which has its starting point in the generation of archival metadata structures. These must be prepared in such a way that they are fully interoperable and objective for the needs of supporting the use of archival materials based on machine learning services and large language models.

The theory of the use of archival materials is not limited only to technical-technological, archival professional or user aspects, but also includes a policy of transparency of the functioning of the state. It is known that even a small level of corruption in a country affects the state of legislation, which does not operate synchronously, but laws are either in conflict with each other, or illogically overlap. Interpretation of these leads to questionable moves in the application of legislative provisions also in the field of the use of archival materials. States where their residents trust their operations do not engage in dissecting requests for access to information, documents, data. The state also trusts its citizens and steps up to meet them, but due to such broad openness, it does not provide quality informative metadata, which may also be a way of controlling or secretly curbing the general review of documents and information of a public nature. The path to realizing the principles of a democratic society is also paved with comprehensively regulated and enabled access to archival materials.

O avtorjih:

Mag. Aida Škoro Babić je zaposlena v Arhivu Republike Slovenije, v Sektorju za arhivsko gradivo posebnih arhivov, in je skrbnica arhivskih fondov s področja pravosodja ter pristojna arhivistka za najvišje pravosodne organe v državi. Je vodja medarhivske delovne skupine za arhivsko gradivo s področja pravosodja. Po pridobitvi naziva univerzitetno diplomirane zgodovinarke na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani je na isti fakulteti pridobila še naziv magistricе znanosti narodne in obče zgodovine od antike do 19. stoletja. Je višja predavateljica na oddelku za Arhivistiko in dokumentologijo Univerze Alma Mater Europaea ECM Maribor in avtorica številnih objavljenih del, predvsem s področja arhivistike.

Dr. Miroslav Novak je leta 1986 diplomiral iz zgodovine in sociologije kulture na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Leta 1999 je bil promoviran na Univerzi v Zagrebu v doktorja družbenih znanosti – znanstveno polje: informacijske znanosti. Od leta 1986 je zaposlen v Pokrajinskem arhivu Maribor, kjer je leta 2007 pridobil arhivski strokovni naziv arhivski svetnik. Z Univerzo Alma Mater Europaea ECM Maribor sodeluje od leta 2013. Na oddelku za Arhivistiko in dokumentologijo je bil najprej docent, od leta 2018 dalje pa izredni profesor za arhivistiko. Je avtor 520 objavljenih in izvedenih del, povezanih z arhivistiko, informatiko in zgodovinopisjem.

About the authors:

Aida Škoro Babić, M. Phil., is employed at the Archives of the Republic of Slovenia in the Sector for Archival Records of Special Archives. She is the curator of archival holdings in the field of justice and the responsible archivist for the highest judicial authorities in the country. She leads the inter-archival working group on archival records related to the judiciary. After obtaining her degree in history from the Faculty of Arts at the University of Ljubljana, she earned a Master of Science in National and General History from Antiquity to the 19th Century at the same faculty. She is a senior lecturer in the Department of Archival Science and Documentation at Alma Mater Europaea ECM University in Maribor and the author of numerous published works, primarily in the field of archival science.

Miroslav Novak, Ph. D., graduated in history and the sociology of culture from the Faculty of Arts at the University of Ljubljana in 1986. In 1999, he was awarded a Ph.D. in social sciences, specializing in information sciences, at the University of Zagreb. Since 1986, he has been employed at the Regional Archives Maribor, where he obtained the professional archival title of archival councilor in 2007. He has been collaborating with Alma Mater Europaea ECM University in Maribor since 2013. Initially an assistant professor in the Department of Archival Science and Documentation, he has been an associate professor of archival science since 2018. He is the author of 520 published and presented works related to archival science, informatics, and historiography.